

Det må så være udfordringen

Denne tekst er ment som dokumentation for den debat jeg deltog i ved seminaret dette forår; at debatten så at sige skulle genskabes over disse sider. Men, kære venner, for det første er det er fanme svært at sidde nu, næsten et halvt år efter, og prøve at genkalde sig diskussionernes indhold og ordvekslinger minutiøst. (For der var mange, og mange af dem var også interessante, og af lutter entusiasme, indignation og hvad der måtte ligge derimellem, forlod jeg mit oprindelige manuskript, og deltog i stedet direkte i de diskussioner der allerede var fremme. Det er derfor selvfølgelig også min egne skyld at jeg nu ikke har noget manuskript parat til jer.)

For det andet bad I i sin tid om statements; altså holdninger, helst af provokerende art, noget der kunne "rive lidt op i det hele", ønsker for kunsten i fremtiden, "utopier" som I kaldte det, a lá "Hvad skal vi med kunst, hvad skal kunst kunne?" - de store ambitioner og ikke mindst visioner. I ville med andre ord have kød på bordet, men kaldte ikke desto mindre seminaret "Knald ud og gør det godt igen". Nu bryder jeg mig ikke særlig meget om "at blive gjort god igen", og så derfor ingen anden udvej end at sætte hårdt mod hårdt. Eftersom denne tekst jo gerne skulle være lidt repræsentativ for begivenheden, har jeg valgt at følge ånden fra seminaret og tage alle de store ord i munden igen. Jeg vil dog gerne understrege at disse ord, der altid ser så meget voldsommere ud på skrift end i diskussionernes hede, netop skal læses i konteksten af hele begivenheden, ikke mindst den livlige tone. Jeg vil, med andre ord, tage mig den uhørte frihed at skrive ting, jeg ganske sikkert vil komme til at fortryde, ikke blot på grund af deres indhold, men også fordi jeg antydningvist foreslår at mine kollegaer (og publikum i al almindelighed) sagde ting de muligvis aldrig har sagt, og aldrig kunne finde på at sige. Men som jeg altså synes jeg hørte tale om, både direkte og indirekte. Om det siger mest om mig eller dem, er et spørgsmål jeg vil lade stå åbent. Helt i seminarets ånd.

Var der nogen der talte om "frihed"? Frihed til at "udtrykke sig selv", frihed "fra konforme normer" og "reaktionære holdninger", både til kunst og verden i al almindelighed? Frihed fra fisse-fine gallerier, fornemme manerer og forfjamskede formyndere?

"Frihed" blev vist nævnt ret tit i vores panel, og det er da også en dejlig størrelse. Frihed er jo - pr. definition - noget godt, ikke sandt? Se selv alle reklamerne for rengøringsmiddel, biler, ejendomsmæglere, morgenmad og bleer. Befri dig selv! - Befri dig selv fra hvad som helst; fra forældrenes greb i dine følelser, fra skolens bånd på din tid og dine tanker, fra institutionernes opdragelse og indskrivning af dig i deres historie (og deres i din), fra ungdommens mærkelige uforløste ambitioner, fra frygten for at andre kan se at man har bind på (- eller måske oven i købet har blødt igennem), fra huslejens og gældens og afbetalingernes enorme del af din spinkle indkomst, fra karrierens mulige eller umulige skred, fra alderdommens truede langsomhed og verdens generelt sørgelige tilstand. Hurtigere biler, bedre vitaminpiller, mere Disney, større kreditter, flere meter tandtråd og ekstra sugende underlag. Befri dig selv for alle problemerne. Ville det ikke være dejligt? Ligesom i reklamerne, børnebøgerne, hollywoodfilmene og teenagedrømmene.

Det er så nemt ønske sig fri fra al det der plager. Og dermed indirekte foreslå, at det er plageånderne den er gal med. At det er alle de andre og alt det de gør og tænker og siger, der er et bånd og en byrde, og bare de dog ville lade være.

Det besværlige synes at være at definere denne forførende, formfuldendte "frihed" nærmere. En hvilken som helst definition vil jo netop binde den fast og gøre den ufri, og så er vi lige vidt. Hvilket dilemma!

I stedet kunne jeg derfor tænke mig retorisk at spørge den enkelte, der så brændende ønsker sig "fri", hvad denne specifikke frihed mon helt præcist skulle omfatte? Hvori den skulle bestå? "Fri til hvad?" kunne spørgsmålet lyde, i stedet for det evige brokkeri om "fri fra" det ene og det andet. Nogle steder ville svaret måske være "demokrati", "fri stemmeret", "friheden til at tale sit modersmål", "friheden til at eje jord". - Eller "fri information", "fri økonomi", "friheden til at bære et skydevåben". - Eller måske "friheden til at hade"?

Der tales om frihed, men ordet "frihed" betyder i sig selv ingenting. Det er dens præmisser og betingelser, den måde den forvaltes og deles og specificeres på, der gør den værd at snakke om. - Måske oven i købet at kæmpe for. For mig giver det kun mening at tale om "frihed", hvis den forstås som som relativ, altså i forhold til. "Frihed", forstået som en autonom størrelse, en "autonom frihed", kan jeg ikke få til at give mening. - Med mindre jeg snakker med en reklame-mand, naturligvis, som gerne vil forføre mig på den letteste og mest effektive måde. Åh, frihedens charme; en uforpligtende og dog så overbevisende fantasi.

Hvad mon svaret ville lyde fra alle os socialdemokratisk opdragede unge velfærdskunstnere, hvis vi blev spurgt? "Fri til at være mig selv!", "fri til at skabe og udtrykke mig selv!" ville nogen måske sige, på linie med hvad vi lærte i børnehaven, mens andre slet ikke ville kunne svare. For "kampen for frihed" og den deraf følgende status som "frihedskæmpende, selv-befriende helt/heltinde" synes til tider at være blevet et mål i sig selv. En mærkelig skygeboksning uden dommer (- ham har vi heldigvis forlængst gjort os fri fra). - Men hvordan ved vi så om vi vinder eller taber? Og hvad vi kæmper mod? - Friheden, måske; den "frihed" reklame-mandens hvide smil foreslår?

Det er interessant at se på myten - eller fiktionen, som de måske snarere burde kaldes - om frihed, både som en kulturel konstruktion, eller som (især i den vestlige verdens konsum-kulturelle kontekst) fantasi; en fantasi der må siges at være en yderst vigtig ingrediens for forståelsen af vores samtids historie, men også specifikt i forhold til kunst. Som de fleste af os nok efterhånden ved, er det nemlig netop med den moderne kunsts opståen at myten om kunstneren som forbilledlig "fri" opstod. For at gøre en lang historie lidt kortere kan man sige, at det moderne menneske skulle være et "frit" menneske, og den moderne kunst kunne (måske) vise vejen: Kunstneren som prototype for fremtidens menneske. Heraf navnet "Avant Garde"; den forreste front, spydspidserne, dem der tager de hårdeste slag. Helte, med andre ord. Og se bare hvor meget plads, hvor store bygninger og mange ord og fagter vores kultur i dag bruger på at fejre disse frihedskæmpere og deres krigsbytter og slagmarker: Museums-byggeri er i dag en af de dyreste former for byggeri, og aldrig før har så mange mennesker levet af at arbejde omkring kunsten, med at lave, administrere, vise og gemme den. Og priserne på den "store" moderne kunst rundt om på verdens auktioner har nået så hysteriske højder, at vi kun kan forklare det ved at ty til mytiske spøgelse, hvide smil og helte og skurke. - Sen-kapitalismens pervertering af "friheden", eller postmodernismens inversering af samme?

Selvom det synes indlysende selvmodsigende for en samtidskunstner i dag at forstå sig selv i den moderne kunstners rolle, forekommer det lige så svært ikke at gøre det. Det er da også tiltalende. Hvem vil ikke gerne være helt og frihedskæmper? Sindbilledet på den kæmpende og

lidende, og i sidste ende, på den ene eller anden måde, sejrende – om ikke andet så i nederlaget. (Det sørger museet for, især hvis kunstneren er en mand.)

Er det da ikke det vi har lært om kunst lige så længe vi kan huske? Problemet synes bare at være selve kampen, denne storslåede, tilsyneladende metafysiske konfrontation, der til tider forekommer at være en forudsætning for selve vores beskæftigelse. Som jeg af og til hører det formuleret af frustrerede helte-aspiranter: "jamen jeg vil jo så gerne kæmpe, jeg ved bare ikke helt hvad jeg skal kæmpe for". Det er lige præcist hér at "frihedskampen" bliver til et mål i sig selv; den frihedskamp der stadig – trods utallige erkendelser, postmodernismer, modstandsbevægelser, undermineringer, protester og proteser – spøger i museernes arkiver og lagre, i kunstnernes atelierer, i avisernes kultur-spalter, i kuratorernes introduktionstekster, i kunsthistorikerenes reoler, i akademiernes professor-opslag og kultuministrenes åbningstaler. Dermed kommer kunsten da også til at handle om frihed, omend på en noget sørgelig facon: For bliver det til andet end at fejre sin egen frihed og vise den frem for alle de andre, der ikke har den?

Al denne spøjse snak om transgression og oprør og revolution og ned med det eksisterende er alt for ofte ikke andet end en krigs-mataforik, der er måske nok er beregnet til at gøre os til krigere; stærke og modige, men snarere får os til at ligne institutionens soldater; bange og uniformerede.

Lytter man lidt nærmere til denne idé om at kunsten i sig selv, pr. definition, skulle være et særligt et decideret "frigørende" område, er det interessant at kigge lidt på administrationen af denne såkaldte "frihed". Den synes nemlig oftest at foregå i det skjulte og i henhold til en yderst snæver og indforstået konsens. – En konsensus, kunstnerne selv som oftest er de mest emsige til at vedligeholde og insistere på. Det er en konsensus, der baserer sig på eksklusion. Hør blot på hvorledes det hele tiden beklages, at alle involverede i kunstscenen, produktion såvel som distribution, administration og information, synes altid-allerede på forhånd at være korrumperede: Én kurators holdninger stemples ugyldige fordi de er "for oponierede", mens en andens arbejde afvises fordi det er "for institutionaliseret". En anmelders mening ignoreres fordi avisen i sig selv er et "reaktionært format", mens en andens kritik latterliggøres fordi kritik som sådan åbenbart er forbeholdt kunstnerne og ingen andre. Én kunstners arbejde overses fordi "det er for kritisk og politisk", mens en andens glemmes med vilje fordi det støttes af den "forkerte lejr". Og alle vrider og vender sig: "Er der da ingen der kan tale frit?" lyder klageråbene, "frit" og "neutralt" og "objektivt" kunne jeg fristes tilføjede, "uden en ramme, en institution eller en holdning eller en position"? For er det ikke lige præcist dén logik der ligger bag denne form for eksklusion af andres udsagn? – At de ikke er "frie" nok, og at man derfor end ikke behøver sætte sig ind i hvad de siger; det er nemlig allerede på forhånd ugyldigt! – Det er her kunstnernes skingre "krav om "frihed"" i mine øjne er blevet mærkeligt forvredet, forkælet og forlorent: Når "frihed" – uden at vi løfter et øjenbryn – betinges af effektiv diskvalificering af alle "de ufries" udsagn. Og så er det jo at begrædelsen kommer: "jeg vil så gerne kæmpe, men jeg ved ikke for hvad; jeg vil så gerne være kritisk, jeg vil så gerne diskutere, men jeg ved ikke med hvem og om hvad". For de eneste gyldige udsagn der er tilbage, er jo dem man selv er enige i.

Man spørger sig selv, hvem det egentligt er, der er fanget i et snærende netværk af forudindtagede meninger og automatiske eksklusioner...

Spørgsmålet er for mig at se, om der kan være diskussioner uden positioner? Eller, med andre ord, om der er et sted "udenfor", ikke-allerede "korrumperet", hvorfra man kan tale? Min holdning er nej, dette sted findes ikke. Vi er alle, kunstnere såvel som kritikere, kuratorer, forskere, ministre og beskuere, en del af det system vi deltager i; vi er produceret af det såvel som vi hele tiden også selv producerer det. Dette giver os et ansvar, et ansvar for dette system: En ordentlig diskussion må nødvendigvis begynde med, at man faktisk lytter til hinanden. At man som udgangspunkt tager hinandens udsagn for pålydende, så at sige, og dermed også ser hinanden som talende fra forskellige positioner, men i samme system, altså på lige fod med hinanden, og ikke f.eks. over en "kløft" mellem kunst og tilskuer; et af mange landskaber der oftest blot tages for givet. Men ordentlig diskussion kræver også kunstneren går ind i kritikken eller rammen, og forklarer hvorfor han eller hun synes den er dårlig, hvilke krav der ligger til grund for dommen. At anmelderen går ind i, undersøger og spørger til kunsten, for at kunne forklare hvor og hvorfor det synes at gå galt. At alle parter lader deres holdninger og positioner være så tydelige som muligt, således at man kan finde ud af hvorfra og hvortil de (vi) taler. At ingen, hverken kunstnere eller andre, foregiver at være "frie" (udenfor systemet), "neutrale" eller "objektive", idet disse idéer desværre synes automatisk at medføre, at alle dem der måtte være uenige, automatisk ekskluderes. Og at man ikke foregiver at tale på andres vegne, men taler for sig selv, og står ved det. (Dermed mener jeg også at det ikke er nok blot at jubelråbe "alt er politisk", og dermed tro man er med på noderne og at det er fint nok at det bare handler om ens egen navle. For man må netop prøve at forstå hvilken politik der specifikt føres i de enkelte udsagns tilfælde, f.eks. hvilken politik der føres hvis det kun er den privilegeredes navle, det handler om, ligesom man må specificere hvilken institution man gerne vil have afskaffet når man råber "ned med institutionerne!". Er det f.eks. demokratiet, skattesystemet, børnehaven, LO eller fodboldklubben, der tales om? Der er trods alt ganske afgørende politiske forskelle.)

Jeg mener heller ikke at hverken kunstnere, anmeldere eller kuratorer kan tale på en større diffus "offentligheds" (eller "objektivitets") vegne, men kun på deres egne. - Og at tale fra sig selv er ikke nødvendigvis ensbetydende med at tale om sig selv, vel at mærke. At tale fra sig selv er til gengæld noget jeg personligt finder værd at kæmpe for; retten til at tale på egen vegne, og ikke have andre til at tale for mig.

Jeg interesserer mig med andre ord ikke for kunst, der vil give mig svar eller oprør eller lægge udsagn i min mund, men for kunst, der kan stille spørgsmål om og til mig (som tænkende og følende beskuer) og om og til sig selv (som tænkt og følt udsagn) og alle de konstruktioner, forvaltninger, fantasier og ideer der ligger til grund for at vi overhovedet står over for hinanden som vi gør.

Katya Sander